

A kultúra igenis áru

Beszámoló az Előadóművészetek Munkáltatói Szövetsége Európai Ligája (PEARLE) budapesti konferenciájának májusi plenáris üléséről

„A kultúra nem áru” – juthatott némi nosztalgiaiával vegyes iróniával minduntalan eszünkbe az acéli szlogen, miközben Anita Debaere ambiciózus előadását hallgattuk az Előadóművészetek Munkáltatói Szövetsége Európai Ligájának (Performing Arts Employers Associations League Europe – PEARLE) 2011. május 20-21-én Budapesten megtartott 41. konferenciáján a Művészetek Palotája Üvegtermében. A Liga félévente más-más tagországban rendez meg közgyűlést, és bár Budapest korábban már többször vendégül látta a rendezvényt, a mostani konferenciának kiemelt jelentőséget adott, hogy ebben a félévben Magyarország töltötte be az Európai Unió soros elnöki tisztét. A házigazdák – Káel Csaba, a Művészetek Palotája főigazgatója, Kovács Géza, a Nemzeti Filharmonikus Zenekar, Énekkar és Kottatár főigazgatója, egyben a Szervezet alelnöke, valamint Pröhle Gergely a Külügyminisztérium helyettes államtitkára – üdvözlő szavait követően a Brüsszselből érkezett Anita Debaere, a Liga igazgatónöje csaknem egész délelőttöt betöltő előadásban ismertette azokat az úgynevezett „zászlóshajó kezdeményezéseket”, amelyeket az Európai Unió 2020-ig szóló stratégiájában a kultúrával összefüggésben határozott meg, és amelyek többek között a gazdaság olyan területeit ölelik fel, mint a foglalkoztatás, a migráció, a szellemi tulajdon védelme, a frekvencia kiosztás, az adózás, a fogyasztóvédelem, a vállalkozások, illetve ez utóbbiakkal összefüggésben az elektronikus kereskedelem. Már a „zászlóshajók” és a rájuk vonatkozó európai

irányelvek pusztá felsorolása is érzékelteti, hogy a kultúrának milyen jelentős gazdasági hatása és hozadéka van, illetve lehet(ne), amennyiben a döntéshozók valamennyi szinten tudatában lennének ennek és ezt szem előtt tartva hoznák meg döntéseiket. Mindezt elősegítendő adott ki az Európai Bizottság 2010-ben egy úgynevezett „zöld könyvet a kulturális és kreatív iparágak potenciáljának felszabadításáról” és ennek érdekében hirdette meg azt a kampányt is, amely az európai kultúra megőrzésének és fejlesztésének ösztönzésére szólít fel, és amelyet eddig már több mint 12 000 ember aláírt, de június végéig 15 000 aláírást várnak: <http://wearemore.eu>

A kulturális iparágak, illetve a gazdasági élet kultúrát (is) meghatározó szegmenseit áttekintve a bennünket, magyarokat is érintő egyik legjelentősebb kérdéskör a kultúrában foglalkoztatottak munkarendjéhez, illetve munkaidejéhez kapcsolódik. A 2003-ban elfogadott úgynevezett „working time directive” – munkaidő irányelv – felülvizsgálata ugyanis folyamatban van, és a tervezett változtatások várhatóan az eddiginél részletesebben fogják szabályozni a kultúra folyamatos üzemben – színházak, hangversenyek, operatársulatok, fesztiválok, etc. – dolgozó „munkásainak” munka- és pihenőidejét, valamint egyéb juttatásait és jogait. Nyilvánvaló, hogy az új uniós irányelv hatással lesz a nálunk két éve hatályban lévő, ám máris módosítani javasolt Előadóművészeti törvényre, és a Munka törvénykönyvének az Országgyűléshez nem-

régiben benyújtott, és már ezen a nyáron hatályba lépő módosítására elsősorban a szabadságok és a pótlékok tekintetében.

Egy további fontos kérdéskör, ami elsősorban a magyar kulturális rendezvények szervezőinek költségvetését érinti meglehetősen érzékenyen, az a szerzői jogdíjak kérdése. Ez nem jelenti azt, hogy a szerzői jogi törvény európai szintű felülvizsgálata esetleg megfizethetőbbé tenné a jogdíjakat, hiszen a művek gondozásának, kiadásának költségei továbbra sem csökkentek, sőt inkább emelkednek. Mindössze arról van szó, hogy a jogalkotás egyre kétségbeesettebben igyekszik lépést tartani a digitalizáció és a különféle IT-technológiák rapid fejlődésével, amelynek eredményeként a korábban csak nehezen megszerezhető művek egyre kontrollálhatatlanabban lesznek térítés nélkül hozzáférhetőek a felhasználók számára. A tervezett módosítás egyik legfontosabb eleme, hogy az előadóművészekre és a producerekre vonatkozó eddigi 50 éves védelmi időt 95 évre javasolják megemelni a jogalkotók. Másik lényeges újdonság az internetes terjesztést és az audiovizuális műveket érintő összeurópai védettség. A szerzői jogról szóló 2004/48/EK irányelv módosítását egyébként még a magyar uniós elnökség utolsó hónapjában – 2011 júniusában – tervezték elfogadni, a folyamatot azonban várhatóan fékezi, hogy a tervezetet még az előző Európai Parlament készítette elő, és nem tisztázott, hogy az azóta újjáalakult Európai Parlament tagjai vajon jogosultak-e az előző ciklus parlamentje által kidolgozott tervezet elfogadására. Úgy látszik e



Fotók: MÚPA, Csibi Szilvia

A konferenciát a vendéglátók meglepetés-bangversennyel kezdték



Pröhle Gergely helyettes államtitkár a rögtönzött bangverseny után előadást tartott



FOTO: WUPA, CSIRI SZILVIA

A budapesti konferencia nagyszámú résztvevői között nem csupán európai, de még kínai intézményvezetők voltak.

terület szabályozásának multhatatlan szükségessége azonban még nem érte el azt a fokot, hogy emiatt egyszerűsítsék a nehézkes és bonyolult jogi procedúrát. Mindenesetre célkitűzés, hogy európai szinten kampányokkal igyekeznek növelni a szerzői jogokkal kapcsolatos ismereteket.

A frekvenciák kiosztását érintő egyik lényeges műszaki aspektus, hogy az újabb készülékekkel már csak a 800 Mhz-es sáv lesz fogható, ennek érdekében ezt a sávot igyekeznek egyre több tagállamban ingyenesen elérhetővé tenni, miközben egyre korlátozottabb lesz a szélesebb hullámhosszok hozzáférhetősége.

A fogyasztóvédelmi csomagra jelenleg négy különböző irányelv hatályos. Ezek koherens jogszabályba történő egységesítésére még 2008-ban tettek javaslatot. Itt is elsősorban a telekommunikációs eszközök rohamléptekkel növekvő használata teszi szükségessé a korábbi szabályozás – távértékesítési irányelv - szinte naprakész frissítését, különös tekintettel a telefonos és az internetes értékesítésre és a digitális aláírás minél szélesebb körben történő alkalmazhatóságára, ami egyben a reklamáció lehetőségére is nagyobb garanciát nyújtana. A kulturális termékek értékesítésétől elválaszthatatlan témakör az ÁFA-tartalom, ami a tagországokban jelenleg még eltérő. Magyarország mindenesetre bizonyára csak jól járhat egy esetleges egységes európai ÁFA – uniós nevén HÉA – bevezetésével, hiszen

rajtunk kívül csak Dániában kell még ilyen magas ÁFÁ-t fizetni. Óvatos reménysugár, hogy egy esetleges jövőbeni összeurópai ÁFA-csökkentés következményeként a kulturális kiadások és bevételek egyenlege nálunk esetleg az ágazat számára kedvezőbbben alakulhat.

A plenáris ülés délutáni folytatása eredetileg a finanszírozással folytatódott volna, de még nem zárult le a nyugdíj melletti másik legégetőbb összeurópai probléma, a foglalkoztatás témakörének megtárgyalása. A délelőtt is taglalt munkaidő-irányelv (2003/88/EK) készülő módosításáról egyelőre széles körű konzultáció folyik Brüsszelben valamennyi érintett partner képviselőinek, illetve szervezeteinek részvételével. A délután további részében a spontán felszólalások többségéből azonban éppen az tűnt egyre nyilvánvalóbbnak, hogy a munkavállalói jogok és érdekek ennyire erős összeurópai védelme meglehetősen költséges a kulturális szféra szereplői számára, akár a munkáltatók, akár a munkavállalók oldaláról nézzük a kérdést. A megnövekedett járulékköltségek, a munkaidő és a pihenőidő részletes szabályozása és annak szigorú betartatása, valamint az egyéb juttatások iránti megnövekedett igény a kulturális szférában is jelentős árnövekedést idéz elő Európában. Épp ezért egyre kevesebb munkavállalót tudnak státuszban foglalkoztatni, annak ellenére, hogy az elvégzendő feladatok nem csökkennek, hanem a kulturális

kínálat differenciálódásával inkább növekednek. Néhány tagországban ennek megoldására önkéntesek foglalkoztatásával próbálkoznak, ami elsősorban az idényjellegű rendezvények, például fesztiválok esetében jelenthet átmeneti megoldást. Az egyik legmagasabb munkanélküliségi rátával küszködő európai ország, Spanyolország delegációja azonban az önkéntes munka ellen érvelt, mondván, náluk törvény tiltja önkéntes munkavállalók alkalmazását, mert ebben az esetben nincs tisztázva, hogy ki a felelős az esetleg előforduló munkahelyi balesetekért, valamint, hogy ki vállalja az ezekből adódó költségeket, és egyéb anyagi kötelezettségeket. Érdeemes tehát óvatosan bánni a munkavállalók jogainak bővítésével és minél szélesebb körre való kiterjesztésével. Végössze ez ugyanis odáig vezethet, hogy a hosszas küzdelem árán kivívott jogokat mindössze néhány szerencsés munkavállaló élvezheti, miközben a többség munkanélkülként várja, hogy önkéntesként foglalkoztassák.

A finanszírozási témakör két nagy részből állt: az elsőt tapasztalatcsere folyt arról, hogy a gazdasági válságból eredő nehézségeket hogyan lehetne előnyre alakítani. Sok meghonosításra érdemes gyakorlat nem hangzott el – elsősorban az egyes tagországok eltérő kultúrafinanszírozási gyakorlata miatt –, ezért a legtöbb résztvevő elsősorban a bevételek növelésére tett javaslatot. A jegyárak megállapításánál Európában alapvetően két gyakorlat látszik körvonalazódni az egyre csökkenő jegyárbevétel szinten tartására. Az egyik, hogy igyekeznek alacsonyabb jegyárakat megállapítani, de ezeket teljes egészében megpróbálják értékesíteni, miközben kerülnek a megmaradt jegyek ingyenes vagy féláron történő szétosztását. A másik gyakorlat, hogy magas jegyárak mellett az el nem kelt jegyeket a szegényebb rétegek számára olcsón, vagy akár ingyenesen is elérhetővé teszik. Van azonban példa a vegyes gyakorlatra is, például Svédországban, ahol a mi fogalmaink szerint viszonylag magas jegyárak ellenére sem támogatják a leértékelés vagy ingyenes szétosztás gyakorlatát. A legszellemesebb példát azonban Bulgária képviselője tárta a résztvevők elé. Bulgáriában ugyanis 4–25 euróig terjedő fejkvótát állapítottak meg a különféle előadások után. A legalacsonyabb összeggel az általában alacsonyabb költségvetésű hangversenyeket támogatják, a legmagasabbal pedig a nyilvánvalóan legköltségesebb műfajt, az operát. A fejkvóta bevezetése óta, azonban a legtöbb kulturális intézmény és szervező

ifjúsági előadásokat rendez, a fiatalokat ugyanis általában legalább egy felnőtt elkíséri, így nagyobb esély van a fejkvóta megduplázására.

A szponzorálás követésére érdemes jó gyakorlatáról Török András korábbi kulturális helyettes államtitkár, a Summa Artium Ala-

pítvány főkurátora és alapító igazgatója tartott színes, a hallgatóságból olykor derültséget, olykor értetlenséggel vegyes csodálkozást kiváltó kis magyar abszurdnak is beillő előadást. A kávészünet után az uniós kultúra-finanszírozási projektek és más európai modellek gyakorlatban való megvalósítha-

tóságáról esett szó, míg szombat délelőtt stratégiaalkotó szekcióülésekkel folytatódott a konferencia, amely során Kovács Gézát, a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségének elnökét a szervezet ismét beválasztotta a végreható bizottságba.

K.R.

Európai tapasztalatok – kínai hasznosításra

Az Előadóművészetek Munkáltatói

Szövetsége Európai Ligájának

Budapesten májusban tartott

konferenciáján az egyetlen nem

európai megfigyelők a kínai delegáció

tagjai voltak. Ruof u Tang sajtófőnök

urat a konferencia számukra haszno-

sítható tapasztalatairól és a kínai

szimfonikus zenekari életről kérdeztük.

■ *Milyen tanulságokkal szolgál az Önök számára egy kifejezetten európai problémákat tárgyaló konferencia?*

– Nagyon nagy öröm számomra, hogy itt lehetek, de ez még csak a konferencia első napja, és mivel eddig az európai jogalkotásról esett szó, egyelőre még nehéz megvonni a nálunk is hasznosítható tapasztalatok mérlegét. Ami a szimfonikus zenekari vonatkozásokat illeti, Kínában nagyon sok zenekar van, mert a kínai emberek nagyon szeretik a szimfonikus zenét. Én a Kínai Szimfonikus Zenekari Alapítvány képviselőjeként vagyok itt. A mi szervezetünk 46 szimfonikus zenekart tömörít. Valamennyien nagyon érdeklődnek az európai zenekultúra iránt, ezért egyre gyakrabban hívunk meg európai karmestereket, nemcsak vezényelni, hanem mesterkurzusokra is.

■ *Mégis, melyek azok a témák, amelyek az Önök számára is érdekesek lehetnek?*

– Voltam már néhány nemzetközi konferencián, ezek közül említhetném Nagy-Britanniát, ahol három évvel ezelőtt voltam, ott a rádiózenekarokról, a sugárzási jogokról és egyáltalán az elektronikus médiához kapcsolódó közvetítési jogokról volt szó. De említhetnék egy dániai konferenciát is, ahol a zenészek és egyéb előadóművészek speciális munkaidejéhez kapcsolódó szabályozás volt a téma. Kínában azonban ez utób-

biról még nehezen beszélhetünk, hiszen mi még csak küzdünk azért, hogy az európai szabályozást valamennyire is megközelítő munkavállalói jogokat vívjunk ki.

■ *Említette, hogy a kínaiak nagyon szeretik a zenét. Milyen a kínai közönség összetétele?*

– A közönség az ország méreteihez képest nem túlságosan nagylétszámú, de stabil közönségbázisnak nevezhető. A nagyvárosokban, mint például Shanghai természetesen más a helyzet. Itt hatalmas méretű koncerttermek vannak, és ezeket megtöltik az emberek. Az ember szinte meglepődve tapasztalja, hogy milyen sokan szeretik a szimfonikus zenét. Ami viszont a legfontosabb, hogy nagyon sok fiatal érdeklődik a klasszikus zene iránt. Kínában mintegy hatvanmillió fiatal tanul zenét. Ők alkotják majd a klasszikus zene potenciális közönségét a jövőben.

■ *Ez annyit jelent, hogy a szimfonikus koncertek közönsége inkább a fiatalok közül kerül ki?*

– Ezt azért nem mondanám. Mintegy fele-fele az arány.

■ *A zenekarok menedzsmentjén belül vannak olyan munkatársaik, akik kifejezetten az ifjúsági programokért felelősek?*

– Nagyon sok egyetem van Kínában, ahol művészeti menedzsmentet lehet tanulni. Ezek közül néhányal szoros kapcsolatot tartunk fenn és olykor egyik másik zenekar lehetőséget teremt – ösztöndíj formájában – szakmai gyakorlatra. Ezzel azt óhajtják elősegíteni, hogy a majdani kulturális szakemberek az eredeti közegben tapasztalhassák meg, hogyan is működik belülről egy szimfonikus zenekar.

■ *És mi a helyzet a fiatalabb korosztályokkal?*

Számukra természetesen vannak ifjúsági programok, amelyeket a zenekar maga ké-

szít elő, de elsősorban a kedvezőbb jegyárakkal kívánjuk ösztönözni, hogy a fiatalabb korosztályok is ellátogassanak egy-egy koncertre.

■ *Ha már a jegyárakról esett szó, milyen Kínában a szimfonikus zenekarok finanszírozási struktúrája?*

– Az általam említett 46 hivatásos zenekart jelentős részben a nemzeti kormány – vagyis az állam – tartja fenn. Ez a finanszírozás mintegy 60%-kát teszi ki. A fennmaradó 40% részben jegyárbevétel, részben más, üzleti tevékenységből, illetve alapítványokból ered, de ez utóbbiak is kapcsolatban vannak a nemzeti kormánnyal. Tehát az állam oroszánrészt vállal a zenekarok finanszírozásából.

■ *Mi szerepel általában a kínai együttesek repertoárján? Van-e például különösen népszerű európai szerző?*

– Ez egy nagyon érdekes kérdés, mert a kínai zenekarok műsorát jelentős mértékben az állam határozza meg. Tehát az állam a legnagyobb megrendelő és a különböző nemzeti ünnepek, illetve május elseje, újév napja és más hivatalos ünnepeken az alkalomra előírt programot játsszák a zenekarok. A hivatalos állami alkalmaktól eltekintve viszont szabadon választhatják meg a műsorukat, pl. a bérleti szezonra, ahol előszeregettel játsszák Mozart, Beethoven, Brahms és Mahler műveit, elsősorban azokat, amelyek kórust is foglalkoztatnak. Viszont alig van olyan zenekar, amelyik barokk zenét vagy pláne régi zenét játszana, hiszen ennek a repertoárnak Kínában nincsenek tradíciói. Hasonló a helyzet a kortárs zenével is, annak ellenére, hogy van néhány nagyon tehetséges kortárs zeneszerzőnk, akik azonban meglehetősen kevés lehetőséget kapnak a zenekari koncerteken való bemutatkozásra. A szimfonikus zenekarok műsorának gerincét tehát ma még elsősorban a monumentális klasszikus és romantikus kompozíciók adják.

K.R.